

ÜÇÜNCÜ ŞAHİSLARA KARŞI MALİ MES'ULİYET SİGORTASINDA SİGORTA HİMAYESİNİN KAPSAMI

Yrd. Doç. Dr. Sami KARAHAN (*)

II — GENEL OLARAK MALİ MES'ULİYET SİGORTASI

Mes'uliyet sigortası diğer sigorta dallarına nisbetle oldukça yeni bir sigorta dalıdır. Önceleri bu sigorta dalı şiddetle eleştirilmiş ve sigortalıyı dikkatsizliğe ve tedbirsizliğe sevk ettiği, bu nedenle gayriahlaki olduğu ileri sürülmüştür (1). Ancak mes'uliyet sigortaları mes'uliyet hukukunun ve özellikle kusursuz mes'uliyet ilkesinin gelişmesine paralel olarak hızla gelişmiştir. Gerçekten sigortacının zararı tazmin etmesi için zararın meydana gelmesinde kusurun varlığı gerekli değildir.

Mes'uliyet sigortalarının amacı, diğer zarar sigortalarından farklı olarak, münferit eşyalar ile malların zarara ve imhaya karşı korunması değil, bilakis zarar verici olayın sonucu olarak, üçüncü kişilere karşı sigortalının (malvarlığı sahibi) bir hukuki mes'uliyeti meydana gelince, böyle bir sigortalının objesi (konusu) olarak malvarlığının üçüncü kişiler tarafından yöneltilen taleplere karşı korunmasıdır (2). Bu mes'uliyetin kanuna veya sözleşmeye dayanması önemsizdir (3).

Mes'uliyet sigortaları sigorta sözleşmelerinin tasnifinde ihtiyacın karşılanması kıstası açısından zarar sigortalarından pasif sigortasının içinde (4), rizikonun konusu açısından yapılan ayırımında

(*) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi.

(1) Atabek, 406.

(2) Guhl, 867; karş. Koenig 433; "Mali sorumluluk sigortası, sigorta ettirenin üçüncü kişilere verdiği zararları onun adına karşılamak üzere hem üçüncü kişileri hemde sigorta ettireni koruma amacı ile oluşturulmuş bir zarar sigortası türüdür." 11. HD., 16.2.1990, E. 825/K. 963 (YKD., 1990, C. XVI, S. 6, s. 870 - 872).

(3) Guhl, 867.

(4) Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku 120; "Mali sorumluluk sigortası, bir zarar sigortası türüdür." 11. HD., 16.2.1990, E. 825/K. 963 (YKD., 1990, C. XVI, S. 6, s. 870 - 872).

malvarlığı sigortalarının içinde yer almaktadır (5). Bununla beraber mes'uliyet sigortalarına Ticaret Kanununda özel bir bölüm ayrılmamış, bununla ilgili hükümler kanunun değişik yerlerine serpiştirilmiştir. Örneğin mal sigortalarında menfaat sahibini düzenleyen 1269'uncu maddede, rizikonun ihbarıyla ilgili 1292'nci maddede, yangın sigortasıyla ilgili 1309 ve 1310'uncu maddelerde, hırsızlık sigortasıyla ilgili 1320'nci maddede ve nihayet kaza sigortalarıyla ilgili 1335 ve 1336'nci maddelerde mes'uliyet sigortasıyla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bununla birlikte, bu hükümlerin yeterli olduğunu söylemeye imkân yoktur.

İncelememizin konusunu teşkil eden mali mes'uliyet sigortaları ise, mes'uliyet sigortaları alt tasnifinde "Hususi Mes'uliyet Sigortaları" içinde yer almaktadır (6). Hususi mes'uliyet sigortaları fertlerin günlük hayatlarını sürdürürken maruz kalacakları çeşitli sorumlulukları karşılarlar.

Mali mes'uliyet sigortalarındaki mali mes'uliyet terimi yerine "hukuki mes'uliyet" teriminin kullanılması tavsiye edilmiştir (7). Kanaatimizce de burada hukuki mes'uliyet teriminin kullanılması yerinde olur. Zira diğer mes'uliyet sigortalarının mahiyetinde de sigortalının malvarlığında meydana gelmesi ihtimal dahilinde olan bir eksilmenin bile bir miktar parayla giderilmesi söz konusudur. Yani mes'uliyet sigortalarında, mali giderimin karşılığı olan aynı giderime ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur. Bu nedenle sanki diğer mes'uliyet sigortalarında aynı mes'uliyete ilişkin bir düzenleme varmış ve bundan tefrik etmek için mali mes'uliyet terimi kullanılmış gibi bir anlayışa sebebiyet vermek yerinde değildir. Bununla beraber hukuk terminolojisindeki birliği zedelememek için biz de şimdilik bu terimi kullanmaya devam edeceğiz (8).

- (5) Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku 122; Atabek, 45; Bazer, 174; Aynı şekilde İsviçre ve Alman hukuklarında da mali mes'uliyet sigortaları malvarlığı sigortaları içinde mütalaa edilmektedir. bk., Koenig, 414 vd.
- (6) Kender, Mes'uliyet sigortasının Mahiyet ve Türleri 14; İsviçre ve Alman hukuklarında müferrit sigorta dalları içinde incelenmektedirler. bk., Koenig, 257 vd.; Pröls/Martin, 881 vd.
- (7) Baltacı, 60; Damcı da mali mes'uliyet tabirinin eski hukukumuzdaki malen mesul müessesesinden, mesulun bilmal tabirinden gelen bir survisans kullanmak doğru olmaz. Mali mes'uliyet tabiri kullanılmasının demektir. b., s. 54; Koenig (Edgü s. 111) ve Arseven (47, 53) de hukuki mes'uliyet tabirini kullanmaktadırlar.
- (8) Yargıtay'da muhtelif kararlarında "Mali Sorumluluk Sigortası" terimini kullanmıştır. bk., 11. HD., 18.2.1990, E. 825/K. 963 (YKD., 1990, C. XVI, S. 6, s. 870 vd.); 11. HD., 6.11.1989, E. 9496/K. 8480 (Yasa Hukuk Dergisi 1989, C. XII, S. 12, s. 1663 vd.); 11. HD. 6.3.1989, E. 4603/K. 1351

Konumuzu teşkil eden sigorta sözleşmesinin adı üçüncü kişilere karşı mali mes'uliyet sigortası olmakla beraber, burada amaç üçüncü kişilerin zarar ve ziyanlarının tazmini değil, bilakis sigorta edilenin tazmin yükümlülüğüne karşı korunmasıdır. Bu nedenle üçüncü kişilere karşı mali mes'uliyet sigortası BK. 111 anlamında üçüncü kişi lehine bir sözleşme sayılmaz. Zira sigortalı, sigortayı, zarara uğrayan kimsenin tazminat talebini garanti altına almak için değil, malvarlığını bu gibi tazminat taleplerinden korumak için yaptırmıştır (9).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi mes'uliyet sigortaları, sigorta himayesinin kapsamı, sigorta ücreti, sigortanın başlangıcı, hasar halinde tarafların durumu vb. açısından kanunlarda gereği gibi düzenlenmemiştir. Bu boşluk Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından tasdik edilen sigorta genel şartlarıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla sigorta konusunda kanunlardan sonra ikinci sırada sigorta genel şartları önem taşımaktadır. Bu nedenle sigorta sözleşmesinin esasını teşkil eden ve tarafların karşılıklı hak ve vecibelerini düzenleyen sigorta genel şartlarının tarafları koruyacak tarzda hazırlanmış olması gerekir (10).

Sigorta himayesinin kapsamı ancak sigorta genel şartlarına müracaatla tesbit olunabilir (11). Bu nedenle, konumuzu teşkil eden üçüncü kişilere karşı mali mes'uliyet sigortasında sigorta himayesinin kapsamı ancak ilgili sigorta şartları incelenerek tesbit edilebilir. Genel Şartlara ilave olarak hususi şartlar da tanzim edilmişse himayenin kapsamını tayin açısından bunların da nazara alınması icap eder.

II — ÜÇÜNCÜ ŞAHISLARA KARŞI MALİ MES'ULİYET SİGORTASINDA SİGORTA HİMAYESİNİN KAPSAMI

A — SİGORTA HİMAYESİNİN MADDİ KAPSAMI

1 — Üçüncü Şahıs Kavramı

Bu mali mes'uliyet sigortası, sigorta himayesini sadece üçüncü şahıslara karşı tanımaktadır. Üçüncü şahıslar dışındakilerin kural olarak tazminat talebinde bulunma hakları yoktur. Bu nedenle üçüncü şahıs kavramının sınırlarının tesbit edilmesi gereklidir.

(9) Başkası hesabına sigorta sözleşmesi BK., 111 hükümlerine tabi olduğundan üçüncü kişilere karşı mali mes'uliyet sigortası başkası hesabına sigorta sözleşmesi sayılmaz.

(10) Gün, 29.

(11) Gün, 29.

Borçlar Kanunu ve diğer mali mes'uliyet sigortaları anlamında üçüncü şahıs kavramı ile, üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortasındaki üçüncü şahıs kavramı arasında önemli bir kapsam farkı vardır. Gerçekten akdi mes'uliyette üçüncü şahıs kavramı; bir hukuki işlemin kurulması söz konusu olan durumlarda, bu işleme katılmayan kişileri ifade eder. İşlemi kuranlar taraf, işlemin kurulmasına katılmayanlar ise üçüncü kişidir (12). Görüleceği üzere bu tanımda üçüncü şahıs kavramı menfi şekilde taraf kavramının aksi olarak tayin edilmekte ve taraf kavramı biliniyor farzedilmektedir (13).

Akit dışı mes'uliyette ise, hukuki varlığı doğrudan doğruya ihlâl edilen şahıs da mesul olan şahsa nisbetle üçüncü şahıs vaziyetindedir; aralarında önceden mevcut bir münasebetin ihlâli söz konusu değildir (14). Mağdur, hukuki varlığı ihlâl edilip zarara uğrayınca tazminat alacaklısı vaziyetine girer; işte dolayısıyla zarar gören bu şahıs tazminat alacağına vücut veren borç münasebeti bakımından, üçüncü şahıs sıfatını taşımaktadır. Zira o borç münasebetinde taraf değildir ve borç münasebetine ilişkin bir hak iddiasında kural olarak bulunamaz (15).

Üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarında ise, üçüncü şahıs kavramının sınırları yukarıda akti mes'uliyet ve akit dışı mes'uliyet açısından tanımlanan sınırlara oranla çok daha dar bir mahiyet arz etmektedir. Gerçekten üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarının 3/A-3'üncü bendine göre :

"Sigortalıya bir hizmet veya vekalet münasebeti ile bağlı kimseler ve sigortalının aile efradı tarafından vaki olan talepler" ile "sigortalı bir şirket ise, bu şirketin gayri mahdut mes'uliyetli şrikleri ile bunların yukarıdaki fıkra mucibince aile efradı tarafından vukubulan talepler" üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası tarafından temin edilemez.

Bu bendin incelenmesinden görüleceği üzere dört grup kimse üçüncü şahıs kavramının sınırları dışına taşmaktadır. Dolayısıyla bunlar tazminat talep edemeyeceklerdir. Bunlar :

— Sigortalıya bir hizmet aktiyle bağlı bulunan kimseler; hiz-

(12) 4. HD., 9.1.1979, E. 1978/2736, K. 1979/68 (YKD., 1979, S. 5, s. 645); Akyol, 12.

(13) Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararlarının Tazmini 24.

(14) Tandoğan, Mes'uliyet Hukuku 5 - 7.

(15) Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararlarının Tazmini 31.

met aktinin varlığı BK. 313 vd.'ndaki hükümlere göre belirlenecektir (16).

— Sigortalıya vekalet münasebetiyle bağlı kimseler; vekalet aktinin varlığı da BK. 386. vd.'ndaki hükümlere göre tayin edilecektir.

— Sigortalının aile efradı; sigorta genel şartları ile efradı kavramını müphem bırakmamak için kimlerin aile efradı kavramına dahil olacağını tahdidi olarak saymıştır. Buna göre şu kimseler sigortalının aile efradından sayılır: "Sigortalının eşi, usul ve furuu (sigortalının edindiği evlatlar ile sigortalıyı evlat edinenler dahil); sigortalının kendisi ile birlikte oturmaları halinde kardeşleri, damatları, gelinleri ve kendisi tarafından bakılan sair akrabaları, sigortalının eşinin usul ve furuu ile kardeşleri."

Bu hükümler, bu şahısların gerçekte hiç talep edemeyecekleri alacak haklarını, sırf sigortanın varlığını nazara alarak ileri sürmelerine ve bu şahıslarla sigortalının gizlice anlaşarak sigortacıyı istismar etmek maksadıyla takip etmesi önlenmek istenmiştir (17).

— Nihayet son grup, sigortalının bir şirket olması halinde, bu şirketin sınırsız sorumlu ortakları ile bunların yukarıda sayılmış olan aile efradlarından teşekkül etmektedir.

2 — Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Sigorta genel şartlarının incelenmesi halinde görülecektir ki, bu sigorta sözleşmesinde himayenin söz konusu olabilmesi için herhangi bir akti münasebet ve bunun ihlali aranmamakta, sadece tek aşamalı bir ihlalin varlığı yeterli görülmektedir (Genel Şartlar m. 1).

Ayrıca, bu genel şartlarda öngörülen hukuki görevin ihlali sadece belli bir şahıs veya şahıslara karşı yerine getirilmesi gereken bir hukuki görevin ihlali değil, herkese karşı uyulması zorunlu olan hukuki görevin ihlâlidir (18). Zarar ve buna bağlı olarak sorumluluk, bu genel mahiyetteki hukuki görevin ihlâlinden doğmaktadır. Dolayısıyla burada bir haksız fiil sorumluluğu söz konusu olmakta ve BK. 41 vd.'ndaki hükümlerin tatbik edilmesi gerekmektedir. Netice

(16) "... Poliçede, sigortalıya hizmet veya vekalet münasebetiyle bağlı kimselerin sigorta dışında olduğu yazılıdır. Birinci davacı şirkete ait olan otelin müdürü olup hizmet bağıtı ile bağlıdır. Öteki davacı da onun eşidir. Bu nedenlerle davacıların mali sorumluluk sigortasından yararlanmaları düşünülemez." HGK., 21.9.1979, E. 1978/11-235, K. 1979/1262, (YKD., S. 7, s. 898).

(17) Brühmann (Kalpsüz) 11.

(18) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop I, 641.

itibariyle üçüncü şahsın tazminat talep edebilmesi, yani sigorta himayesinin söz konusu olabilmesi için şu şartların gerçekleşmesi gereklidir :

a — Hukuka Aykırılık

Sigortacının tazmin yükümünün kabul edilebilmesi için, zarar hukuka aykırı bir şekilde meydana getirilmiş olmalıdır. (BK. 41). Yani hukuk düzeninin, şahısları korumak amacıyla koyduğu genel mahiyetteki emir ve yasaklar çiğnenmiş olmalıdır (19).

Ancak, hukuka aykırı bir davranış yüzünden menfaatleri ihlâl edilen herkes sigortacıdan tazminat isteyemez. Ayrıca çiğnenen hukuk kuralının, ihlâl edilen türden bir menfaati korumak amacıyla konmuş olması da gerekir (20). Örneğin bir gazinoda her akşam konser vermeyi taahhüt eden piyanist, bir akşam gazinoya giderken bir trafik kazasında yaralanır ve bir süre konser veremezse; bundan gazino sahibi, garsonlar, müzik eleştirmenleri, devlet (vergi alamadığı için) vb. şahıslar dolaylı olarak zarar görebilirler; buradaki şahıslarla zarar arasında illiyet bağı olmakla beraber, trafik kazasına neden olan haksız fiil failinin ihlâl ettiği hukuk normu (trafik kuralı) bu şahısları koruma amacını gütmemediğinden, yoksun kaldıkları kazanç için failden tazminat talebinde bulunamazlar (21).

Bununla beraber, hukuka aykırılığı gideren hallerin söz konusu olması halinde üçüncü şahıs zararının tazminini talep edemez. Örneğin üçüncü şahsın haksız tecavüzüne maruz kalan sigortalı onu yaralayarak bu tecavüzü durdurursa hukuka aykırılığı gideren meşru müdafaa hali bulunduğu için, bu olay sigorta himayesinin kapsamına girmez.

Bazen hukuka aykırı fiilin bunlara ilave bazı niteliklere sahip olması da aranır. Buna ilişkin örneklerle üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarında da rastlıyoruz. Örneğin :

— Üçüncü şahısların ölmesi, yaralanması, sıhhatinin bozulması, mallarının ziya ve hasara uğraması nedeniyle doğan mes'uliyet taleplerinin üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası himayesi kapsamına girebilmesi için, bu hukuka aykırı fiiller poliçede gösterilen sıfat, faaliyet ve hukuki münasebetlerden dolayı meydana gelmiş olmalıdır (Genel Şartlar m. 1/b).

(19) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Aktop I, 643.

(20) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Aktop I 644.

(21) 4. HD. 13.3.1978, E. 77/5312, K. 78/3192 (YKD. 1979, C. V, S. 1, s. 28 vd.)

— Tüzel kişilerin sigortalı olarak bulunmaları halinde hukuka aykırı fiil, sigortalının mükellef bulunduğu vazifelerini ifa dolayısıyla işlenmelidir ki, tüzel kişi sigorta himayesinden istifade edebilsin (Genel Şartlar m. 2).

b — Kusur

Üçüncü şahsın uğramış olduğu zararın sigorta himayesi kapsamına girebilmesi için, sigortalının bu zararın varlığına kasden ika veya bilerek sebebiyet vermemiş olması gerekir (Genel Şartlar m. 3/A-1) (22).

Kast, failin hukuka aykırı bir fiil işlenmekte olduğunu bilmesi ve buna rağmen bunu isteyerek işlemesidir ki, bu halde sigorta bu zararlardan doğan talepleri temin etmez. Bununla beraber madde de ayrıca "bilerek sebebiyet verme" kavramına yer verilmiştir. Bilerek sebebiyet verme kavramı kasdın özel bir türü olan ihtimali kast kavramını oluşturmaktadır. Buna göre fail, hukuka aykırı bir fiil işlemeyi istememiş olmakla beraber, işlediği fiilin hukuka aykırı bir sonuç verebileceğini bilmekte ve bu ihtimale razı olmaktadır (23). Örneğin, imal ettiği uçakların üretim hatası nedeniyle düşebileceğini bilen imalatçı, bu uçakları piyasaya sürer ve bundan dolayı kazalar ve ölüm olayları meydana gelirse, imalatçı zarar gören üçüncü kişilere karşı ihtimali bir kasıtlı hareket etmiş sayılır (24). Bu farklılığa rağmen normal kast ile ihtimali kast arasında uygulanacak hükümler bakımından fark yoktur.

c — Zarar ve Niteliği

Mali mes'uliyet sigortasında düzenlenen sorumluluğun diğer bir şartı da zararın meydana gelmiş olmasıdır. Ortada zarar olmadan tazmin yükümlülüğü de söz konusu olamaz. Bununla beraber,

(22) "...Yapımcı ortaklıkla sigorta ortaklığı arasındaki üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası sözleşmesi, yangın nedeniyle sorumluluk sigortası niteliğindedir. Sözleşmeye göre tüplerin tüketicilerce kullanılması sırasında yangın ve patlamalardan doğan kazalar yüzünden üçüncü kişilerin uğrayacakları zarar nedeniyle sigortalıya düşen sorumluluk sigorta edildiğine göre davacının zararı bu sigorta poliçesi kapsamındadır. TTK'nun 1309'uncu maddesi ve poliçe hükümleri uyarınca AŞ'in kusuru nedeniyle doğabilecek sorumluluğu güvence altına aldığına göre davalı sigortaca sigortalıya kusur def'i ileri sürülemeyeceği gibi, davalı sigortanın anılan yasanın 1304/II maddesi hükmüne dayalı bilerek ve isteyerek (kasden) davranıldığı iddiası da yoktur." H. HD., 20.9.1979, E. 3398/K. 4053, (YKD., 1980, C. VI, S. 12, s. 1619).

(23) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop I 665.

(24) Bk. aşağıda cc.

her zarar hadisesi tazmin yükümlülüğü doğurmaz. Zararın ancak diğer şartlarla birlikte bulunması halindedir ki tazmin yükümlülüğü doğar.

Zararın değişik tanımlarını yapmak mümkündür. Kanaatimizce zarar, haksız fiil işlenmeseydi malvarlığı hangi durumunda bulunacak idiyse, işte o durumla şimdiki durum arasındaki farktır diye tanımlanabilir (25). Görülüyor ki, zarar daima malvarlığı ile ilgili ekonomik, diğer söyleyişle parayla ifadesi mümkün olan bir değerlendirmeyi kapsamaktadır (26).

Üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası'nda her türlü zarara sigorta himayesi bahsedilmemiştir. Bazı zararlar tamamıyla bu himayeden yararlanırken, bazıları ancak anlaşmayla bu himayenin kapsamına sokulabilmekte ve nihayet bazı zararlar tamamen sigorta himayesi dışında mütalaa edilmektedir.

aa — Mutlak Olarak Himaye Gören Zarar Talepleri

Üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarında düzenlenmiş olan ve her hangi bir işleme gerek kalmadan, sigorta himayesinin kapsamına dahil olduğu kabul edilen zararlar şunlardır :

aaa) Üçüncü şahısların ölmesi, yaralanması veya sıhhatinin bozulması; örneğin pencereden düşen saksımızın yoldan geçen bir şahsı yaralaması veya öldürmesi, köpeğimizin komşu çocuğunu ısırması, bir inşaatın çökmesi sonucu can kaybı olması, doktorun yaptığı yanlış ameliyat sonucu hastanın sakat kalması, eczacının yanlış ilaç vermesi nedeniyle hastanın ölmesi veya sakat kalması, inşaat mühendisinin hesap hatasından kaynaklanan sebeplerle inşaatın çökmesi ve binada oturanların ölmesi veya yaralanması vb. (27).

Ayrıca, sigorta şirketleri tarafından basılmış olan bazı genel şartlarda "sıhhatinin muhtemel" olması tabiri kullanılmaktadır. (Genel Şartlar m. 1a). Burada muhtemel kelimesinin yazılışı (kesinlikle) yanlıştır ve müstakil bir lügat manası yoktur. Bu kelime ancak muhtel olarak yazılırsa bozulma, ihlâl olma manalarına gelir (28) ki zannediyoruz maddede de ifade edilmek istenen mana budur.

(25) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop I 736.

(26) Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop I 736.

(27) Karş. Koenig 420, 421.

(28) Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat İstanbul 1985.

bbb) Üçüncü şahıslara ait mallarda maddi zarar ve ziyanlar meydana gelmesi; örneğin tavuklarımızın komşunun bahçesini alt üst etmesi, koyunların sigortalıya ait olmayan ekinleri telef etmesi, bir inşaatın temeli atılırken yandaki binanın çökmesi, bir noterin yaptığı yanlış işlem nedeniyle hak kaybına uğranılması, bir inşaat mühendisinin yaptığı hesap hatası nedeniyle inşaatın çökmesi, bir avukatın hatalı savunma yaparak davayı kaybetmesi vb. (29).

ccc) Manevi zararların sigorta himayesi kapsamına prensip itibariyle girebilip giremeyeceği tartışmalıdır.

Bazı yazarlara göre, poliçeye manevi tazminatın istisna edilmesine ilişkin bir hüküm konulmamış ve manevi tazminat istisna edilmiş olarak yetkili tarife komitesinden fiyat istenmemişse manevi tazminat teminat kapsamına dahil edilmelidir. Zira yetkili tarife komitesi, manevi tazminatın hariç olduğu belirtilmeden fiyat istenmişse, fiyatı dahilmiş gibi tespit etmektedir. Yüksek fiyat alıp sonradan tazminat kapsamını daraltmaya çalışmak tarife rejimimize ters düşer. Gerekçeleri bir kenara bırakılacak olursa, bu yazarlar prensip itibariyle mali mes'uliyet sigortalarında manevi tazminatın istenebileceğini kabul etmektedirler (30).

Oysa, mali mes'uliyet sigortaları ile manevi tazminat müessesesinin mahiyet ve amaçları incelendiğinde birbirleriyle bağdaşmalarının mümkün olmadığı görülebilir. Gerçekten manevi tazminat müessesesinin gayesi, tecavüz eden kimseye bir zarar yüklemek değil, tecavüze uğrayan kimselerin mamelekinde bir çoğalma temin etmektir (31). Mali mes'uliyet sigortasının gayesi ise, üçüncü şahısların zarar ve ziyanlarının tazmini değildir. Bilakis mali mes'uliyet sigortası, sigorta edileni tazmin yükümlülüğüne karşı korur (32). Bu gerçek genel şartlarda şu cümleyle ifade edilmiştir (Genel Şartlar m. 1/II) :

"İşte poliçe, sigortalıyı haklı taleplere karşı olduğu gibi yersiz ve aşırı taleplere karşı da korur." Yani sigortacı tazmin mükelefiyetini yerine getirir yahut sigortalı için ayrıca masrafların onun tarafından karşılanmasına gerek olmadan üçüncü şahsın talebine karşı savunmada bulunur. Haklı taleplere karşı ödemede bulunmak

(29) Karş. Koenig, 420, 421.

(30) Başer, 60; Aynı görüşte Damcı, 60; Baltacı'da kural olarak manevi zararların mali mes'uliyet sigortalarına dahil edilmemesi gerektiğini, fakat tarife komitesinden ona göre fiyat alırsa manevi zararların mali mes'uliyet sigortası kapsamına dahil olabileceğini abul etmektedir. Bk. s. 61.

(31) Von Tuhr, (Edege) I, 122; Atabek, 405.

(32) Brühlmann (Kalpsüz) 7.

suretiyle ödeme halinde borçtan kurtulma talebinden, haksız taleplere karşı icap ettiği takdirde dava yoluyla savunmada bulunması halinde ise sigortalının hukuki himayesinden söz edilir (33).

Yargıtay ise istikrarlı bir görüş benimseyebilmiş değildir. Yüksek mahkeme bazen manevi tazminatın mali mes'uliyet sigortasıyla bağdaşabileceğini prensip itibarıyla kabul ederken (34), bazen de manevi tazminatın sigorta kapsamına dahil olamayacağını ileri sürmektedir(35).

ddd) Mahkeme masrafları ile faizin tazminatla birlikte sigorta bedelini aşmaları halinde bunların sigorta himayesi kapsamına dahil olup olmadığı hususunda Ticaret Kanunumuzda hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle konu genel olarak mes'uliyet sigortalı bağlamında tartışılmıştır (36). Burada öncelikle bu tartışmaya ve sonradan da incelemekte olduğumuz sigorta genel şartlarına ilişkin düzenlemelere değinmeyi faydalı mülahaza ediyoruz.

İlk olarak, Kender'e göre, sigortacı mes'uliyetle ilgili her türlü talep, dava ve takip masraflarını ödemek zorundadır (37). Bu masraflar sigorta bedeline dahil değildir (38).

Atabek ise, değişik bir ayırım yapmaktadır. Yazar'a göre, tazminat tutarı ile mahkeme masraflarının toplamı sigorta bedelini aşmıyorsa bu masraflar sigorta himayesinin kapsamına dahildir. Buna karşılık; dava zarar gören şahıs tarafından doğrudan doğruya sigortacı aleyhine açılmış ise, sigortacının taahhüdünü yerine getirmek hususundaki temerrüdünden mütevellit zarar miktarı sigorta bedelini aştığından, sigortacının mahkeme masraflarından da sorumlu olması gerekir. Aksi takdirde, yani dava sigortalı aleyhine açılmış ise, sigortacı sigorta bedeli ile sorumlu olmalıdır. Sigortacı, sigortalıyı tahrik ederek davanın aleyhine açılmasına sebebiyet ver-

(33) Brühlmann (Kalpsüz) 9 - 10.

(34) "Sigorta şirketinin manevi tazminattan sorumlu olup olmadığı polise içeriğinden incelenerek varılan sonuç doğrultusunda hüküm kurulmalıdır." 11. HD. 6.3.1989, E. 4603/K. 1351 (Yasa Hukuk Dergisi, s. 1564, 1565); "Trafik Kanunundaki madde ve ölüm dahil bedeni zararlar tabirine dâhil zararlar ve ölüm halindeki zararlarla birlikte manevi zararlar da girer. Sigortacı manevi zararlardan da sorumluudur." TD., 20.6.1964, E. 777/K. 2232, (Çah, 115).

(35) HGK., 21.9.1979, E. 1978/11-235, K. 1979/1262 (YKD., 1980, S. 7, s. 898); TD. 30.3.1965, E. 1965/K. 1217 (Çh 114); Aynı görüşte Çah 114.

(36) Karş. Koenig, 426.

(37) Bu yönde: Karayalçın 50.

(38) Kender, Mes'uliyet Sigortasının Mahiyet ve Türleri 5, 6.

mişse mahkeme masraflarının tamamını ödemekle yükümlüdür (39). Yazar, faiz hakkında da tazminat tutarı ile faiz sigorta bedelini aşmıyorsa sigortacı bunu da ödemelidir. Aksi takdirde sadece sigorta bedelini ödemekle yetinmelidir demektedir (40).

Bozer, mahkeme masrafları açısından Kender'le aynı görüşü paylaşmakla birlikte faiz açısından bir ayırım yapma ihtiyacını hissetmiştir. Buna göre, faiz sigorta ettirenin, zarar görene ödediği faiz ve sigortacının sigorta ettirene ödeyeceği faiz olarak iki şekilde düşünülmelidir. Zarar gören üçüncü şahsa doğrudan doruya müracaat hakkı tanınmamış olan hallerde mağdur önce sigorta ettireni dava edecek ve sonra da sigorta ettiren sigortacıya dönecektir. Sigorta ettirenin, mağdura zarar miktarı dışında ödeyeceği bu faiz sigorta teminatına dahildir. Sigortacının sigorta bedelini ödemediği temerrüde düşmesi nedeniyle tahakkuk edecek olan temerrüt faizi ise, sigorta tazminatına dahil değildir. Bu faiz hakkında Ticaret Kanununun genel hükümleri tatbik olunur (41).

Kanaatimizce de Kender tarafından genel anlamda mes'uliyet sigortalarına ilişkin olarak savunulan görüş isabetli görüştür. Sigortacı, sigortanın zarar dolayısıyla doğacak mes'uliyetini temin etme yükümünü üzerine aldığına göre, buna ilişkin mahkeme masrafları ile ilgili yükümü de üzerine aldığı kabul etmek mes'uliyet sigortalarının bünyesine ve amacına daha uygundur.

İncelemekte olduğumuz üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarına gelince, bu husus açık bir hüküm ile genel şartlarda düzenlenmiş ve dāvaya ait masraflar ile dahi sigorta bedelinin aşılamayacağı açıkça ifade edilmiştir. Şöyle ki bu hükme göre "Dāva açılması halinde, Sigortacı, Sigortalı namına dāvayı takip eder. Sigortalı, Sigortacının göstereceği avukata bu hususta lazım gelen her türlü selâhiyeti vermek mecburiyetindedir. Dāvaya ait masraflar Sigortacı tarafından ödenir. Bu kadar ki, bu masraflarla zarar görene verilmesi lâzım gelen tazminat yekünü sigorta poliçesinde fesbit edilmiş bulunan azami meblağı tecavüz edemez. Sigortalı veya e'falinden mes'ul olduğu kimseler aleyhine ceza takibatına geçilmesi halinde, Sigortacı müdafaayı sarahaten deruh-te etmiş ise avukat ücretini (bilümun sair masraflar ile muhtemel para cezaları hariç) öder" (Genel Şartlar m. 9/II, III).

Öte yandan faiz hususunda da genel şartlarda açık bir düzenleme olmamakla birlikte, dāvaya ait masraflara ilişkin hükmün ge-

(39) Atabek, 409.

(40) Atabek, 410.

(41) Bozer, 181.

nél mantığı içinde, sigortacının faizi ödemek zorunda bulunduğu, ancak faiz ile dahi sigorta bedelinin aşamayacağını kabul etmek daha mantıklı görünmektedir.

eee) Sigortalının bir tüzel kişi olması halinde, sigortalıya ait organların mükellef buldukları vazifelerini ifa dolayısıyla üçüncü şahıslara verecekleri zarar ve ziyanlar da sigorta himayesinin kapsamı dahilindedir (Genel Şartlar m. 2).

Genel şartlardaki bu maddeye dayanak teşkil eden hükümler MK. 48 ile TTK. 321/V'tir. Her iki madde de tüzel kişilerin organlarının işlemiş oldukları haksız fiillerden dolayı tüzel kişinin sorumlu olacağını düzenlemektedirler.

bb — Nisbi Olarak Himaye Gören Zarar Talepleri

Üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarının 3/B fıkrasına göre aşağıda sayılan hususlar kural olarak sigorta kapsamı dışında bulunmakla birlikte, sigortalı ile sigortacının bunun aksine anlaşma yaparak bu hususların da sigorta himayesi kapsamına gireceğini kabul etmeleri mümkündür. Buna göre :

aaa) Sigortalı, gayrimenkül sahibi veya bir müteşebbis veya iş sahibi sıfatı ile temin edilmişse, poliçede yazılı menkullerde bulunan yahut teşebbüsün icrasında kullanılan asansör veya monte-charge'ların üçüncü şahıslara verecekleri zarar ve ziyandan doğan mali mes'uliyet; anlaşma ile sigorta himayesi kapsamına sokulabilir. Metnin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere bir gayrimenkül maliki, bir müteşebbis veya bir iş sahibi bu sıfatları dolayısıyla mali mes'uliyet sigortasına konu olmuşlarsa ancak sigorta himayesinden yararlanabilirler. Aksi takdirde, yani bu sıfatlar gözönüne alınmadan sigorta mukavelesi aktedilmişse, buna ilişkin mes'uliyetin anlaşma ile sigorta himayesi kapsamına sokulması mümkün değildir.

bbb) Yolcular tarafından getirilen eşya ve hayvanlar ile tevdi olunan nakil vasıtaları hakkında Borçlar Kanununun 478, 479. ve 480 inci maddeleri gereğince otelcilere teveccüh edecek mali mes'uliyet (42); Bu hüküm garajcılara emanet edilen nakil vasıtalarına da şamildir (43). Bu hüküm incelenecek olursa; yolcular tarafından getirilen eşya ve hayvan ve tevdi edilen nakil vasıtalarının herhangi bir surette telef olması, hasar görmesi veya çahnması hallerinde doğan zararın bizzat yolcunun veya onu ziyarete gelen veya refaka-

(42) Bk., Koenig, 420.

(43) Bk., aşağıda (cc): mutlak himayesizlik halleri.

tinde bulunan bir kimsenin kusuru sebebiyle veya mücbir sebeplerden meydana geldiğini ispat etmediği sürece otel sahibi sorumludur.

İşte otel sahibi sigortalı ile sigortacı, aralarında anlaşma yaparak bu mes'uliyetin üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası himayesi kapsamına gireceğini kararlaştırabilirler.

Görülüyor ki bu bent ile aşağıda zikredeceğimiz genel şartlar 3/A-8, a'daki hususa iki istisna getirilmektedir.

İlk olarak, sigortalı otelci, nakil vasıtasını veya diğer eşyayı tevdi eden veya emanet bırakan da yolcu olursa; sigortalı, sigortacı ile anlaşmak suretiyle bunların uğradığı zararlardan kendisine düşen mes'uliyeti sigorta himayesi altına alabilir.

İkinci olarak, anlaşmayla sigorta himayesi kapsamına dahil edilebilecek olan talepler, sigortalının garaj sahibi veya emanet bırakılan şeyin de nakil vasıtası olması ve bunlara gelecek zararlardan doğan taleplerdir. Genel şartların 3/A-8, a bendinde nakil vasıtası tabirine yer verilmemiş olmakla birlikte, oradaki mal tabiri içerisinde nakil vasıtalarının da girdiğini kabul etmek gerekir. Gerçekten aksi düşünce, neden 3/B-2 bendine gerek duyulduğu sorusunu hatıra getirir. Zira, nakil vasıtalarını 3/A-8, a bendi kapsamına dahil etmeyecek olursak, nakil vasıtaları sigorta ile zaten temin edilmiş olduğundan istisnai bir mahiyet arzeden ve ancak anlaşmanın varlığı halinde sigorta himayesi temin eden 3/B-2 hükmünün hiçbir anlamı kalmaz. Bu düşünce tarzı kendisine emanet nakil vasıtası bırakılan kişinin garaj sahibi veya otelci olması halinde sigorta himayesi temin edilip edilmeyeceği problemine çözüm bulması açısından da savunmaya layıktır.

cc — Mutlak Olarak Himaye Kapsamı Dışında Bulunan Talepler

Hangi zarar taleplerinin üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası himayesi kapsamına girmeyeceğini genel şartların üçüncü maddesi saymaktadır. Yukarıda bazı hususi hükümler üzerinde zaten detaylı inceleme yaptığımız için, onları sadece konunun bütünlüğünü temin etmek açısından ismen zikretmekle ve ilgili yerlere atıf yapmakla yetineceğiz. Buna göre aşağıda sayılan zarar talepleri mali mes'uliyet sigortası himayesi kapsamı dışındadır (Genel Şartlar m. 3) :

1) Kasden ika olunan veya bilerek sebebiyet verilen zarar ve ziyan talepleri (44);

(44) Bk., yukarıda II, A, 2. b.

2) Bir sözleşmenin ifasına veyahut hususi bir anlaşmaya dayanıp, sigortalının kanuni mes'uliyet ölçüsünü aşan talepler. Bir sözleşmenin ifasına dayanan talepler ancak sigortalının kanuni mes'uliyet ölçüsünü aşmadığı oranda sigorta himayesi kapsamına dahildir. Aynı şekilde kanun hükümleri dışına çıkan hususi anlaşmalara dayanan akdi talepler de sigortalının kanuni mes'uliyet ölçüsünü aştığı takdirde himaye dışına çıkar. Bununla beraber sigortalı ile sigortacı, sigortalının diğer bir şahsa ait olan bir kanuni mes'uliyeti üzerine alması halinde akdi taahhütlerin de sigorta himayesi kapsamına dahil olacağını kararlaştırabilir. Örneğin, yapı sahibinin üçüncü şahıslara karşı olan kanuni mes'uliyetini sözleşmeyle inşaat müteahhidine devretmesi halinde böyle bir durum olur (45).

3) Sigortalıya bir hizmet veya vekalet münasebetiyle bağlı kimseler ve sigortalının aile efradı tarafından vaki olan talepler (44);

Yukarıda zikrettiğimiz gibi bu fıkra bakımından aile efradı sayılan kimseler şunlardır:

Sigortalının eşi, usul ve furuu (sigortalının edindiği evlatlar ile sigortalıyı evlat edinenler dahil); Sigortalının kendisi ile birlikte oturmaları halinde kardeşleri, damatları, gelinleri ve kendisi tarafından bakılan sair akrabaları, sigortalının eşinin usul ve furuu ile kardeşleri.

Sigortalı bir şirket ise, bu şirketin sınırsız sorumlu ortakları ile bunların yukarıdaki fıkra gereğince aile efradı tarafından vuku bulan talepler de sigorta teminatı kapsamı dışındadır.

4) Motorlu nakil vasıtaları ile römorkların, motorlu bisikletlerin ve her türlü hava nakil vasıtalarının kodüktörleri, zilyetleri (detenteur) veya sahiplerine karşı ileri sürülen talepler.

5) Otomobil, motosiklet, bisiklet, teleferik, deniz motoru, at, boks ve güreş, yarış müsabakalarına, antrenmanlarına dahil iştiraktan doğan talepler.

6) Harp, ihtilal, isyan, ayaklanma, karışıklık, grev ve bunların tenkilinden ve el koyma hallerinden doğan zarar ve ziyanlara taalluk eden talepler.

7) Zلزele, seylan, su basması, çığ, yangın, duman, sis, buhar, su, çürüme veya tedrici rutubet alma yüzünden vukua gelen zarar ve ziyanlardan mütevellit talepler;

(45) Brühlmann (Kalpsüz) 10.

(46) Bu konuda geniş bilgi için bk., yukarıda II, A, 1.

8) a. Üçüncü şahıslara ait olup ariyet, kiraya verme veya tevdi sebepleri ile veyahut muhafaza, nakil, tamir edilmek veya işlenmek üzere veya nezaretleri altında bulunan malların uğrayacağı zarar ve ziyandan doğan talepler (47);

b. Sigortalı ve müstahdemlerin veyahut sigortalı hesabına hareket eden kimseler tarafından imal edilen veya işlenen şeylerden veya bu şeylerle fonksiyonel rabitası bulunan teknik cihaz veya tesislerde, işin veya teslimatın kusurlu ve ayıplı olması dolayısıyla husule gelen zarar ve ziyandan doğan talepler; örneğin, imal edilen ayıplı konservelerin tüketicileri zehirlenmesi sonucu tüketicilerin uğradıkları zararlardan doğan talepler üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası ile temin edilemez. Daha genel bir ifade ile, yapımıcının imal ettiği şeylerin kusurlu veya ayıplı olması dolayısıyla üçüncü şahıslar zarar ve ziyana uğrarlarsa, bunların uğradıkları zarar ve ziyarlardan doğan talepler sigorta himayesi kapsamına dahil değildir (48).

c. Sigortalı, aile efradı, müstahdemleri ve sigortalı hesabına hareket eden kimselerin çalıştıkları bina ve araziye verdikleri zarar ve ziyandan doğan talepler;

d — İlliyet Bağı

Zarardan doğan talebin sigorta himayesi kapsamına girebilmesi için, zarar ile hukuka aykırı fiil arasında illiyet bağının bulunması icap eder. Bir başka deyişle zarar o hukuka aykırı fiilin normal sonucu olmalıdır. Bununla beraber her zaman soyut illiyet bağının varlığı tek başına yeterli olmaz. Bazen hukuka aykırı fiilin ek bazı nitelikler taşıması gerekir (49).

B — SİGORTA HİMAYESİNİN ŞEKLİ KAPSAMI

Sigorta himayesinin kapsamı tesbit edilirken şekli kapsamı teşkil eden, gerçekte ne üçüncü kişiyle ne de zararın muhtevası ile ilgili olmayan, fakat himayeyi sona erdiren veya sigorta ilişkisinin taraflarına tek yönlü olarak bu ilişkiyi sona erdirme hakkı veren hususların da incelenmesi gereklidir. Üçüncü şahıslara karşı mali

(47) Bk., yukarıda II, A, 2, c, bb.

(48) Yapımcıların sorumluluğu için bk., Özsunay, E., Türk Hukukunda Gerçek bir Boşluk: "Yapımcının Sorumluluğu" (Amerikan ve Alman Çözümleri ile Strasbourg Sözleşmesi ve AET. "Yönerge önerisi"nin Işığında Türk Hukukunun Yönlendirilmesine İlişkin Öneriler), Batıder 1979, C. X, S. 1, s. 97 - 158.

(49) Bk. yukarıda II, A, 2, a.

mes'uliyet sigortasının 4. ve 5 inci maddeleri bu hususları düzenlemektedir.

1 — Sigorta Himayesi Kapsamının Süre İtibariyle Sınırları

Üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası genel şartlarının birinci maddesine göre, sigorta poliçesi, sigortalıyı, sigortanın geçerlilik süresi sırasında meydana gelecek, yukarıda özelliklerini saydığımız hadiseler neticesinde ortaya çıkacak taleplere karşı korur. Yani sigorta poliçesi yürürlüğe girmeden önce ve yürürlüğü sona erdikten sonra herhangi bir şekilde sigorta himayesi söz konusu olmaz. Bir diğer deyişle, sigorta süresi bir rizikonun zaman bakımından sigorta himayesine tabii olup olmadığını tesbit bakımından önemlidir (50). Tazminat talebinin mutlaka sigorta süresi içinde yapılması gereklidir (51). Aksi takdirde sigortacının herhangi bir borcu doğmaz.

Sigorta himayesinin başlayabilmesi için primin tamamının veya ilk taksidinin ödenmesi gerekir (52).

Sigorta sözleşmesinin sona ermesi halinde de artık sigorta himayesinden söz edilemez. Sözleşme, eğer poliçede belli bir tarih gösterilmiş ise, bu tarihin gelmesiyle sona erer. Eğer sözleşmede tarih gösterilmemişse, bu takdirde sözleşmenin sona ereceği tarih tarafların ortak amacı, mahalli teamül ve sair haller dikkate alınarak mahkeme tarafından tayin olunur (TTK. 1282). Ayrıca sürenin geçmesi ile, sözleşme kendiliğinden sona erer. Bunun için feshi ihbara gerek yoktur.

2 — Sigorta Himayesi Kapsamının Diğer Sebeplerle Sınırlan-dırılması

a — Beyan Muafiyetine Aykırı Davranılması

aa — Akit Sırasında

Bilindiği üzere, sigortalı rizikonun hakiki durumunu sigortacıya bildirmek zorundadır. Ancak, sigortalının doğru beyanlarda bulunması halindedir ki sigorta himayesi söz konusu olabilir. Bunun-

(50) Karayalçın, 60.

(51) Rizikonun gerçekleştiği zaman hakkındaki tartışmalar için bk., Kender, Mes'uliyet Sigortasının Mahiyet ve Türleri 4, 5 ve bu tebliğe ilgili tartışmalar; Bozer, 181, 182.

(52) "Sigortacı ancak verilmesi gereken primin ödenmesinden sonra tazminatla yükümlü olur." TD. 21.10.1965, E. 1058/K. 2969 (Batıder 1966, C. III, S. 4, s. 747).

la beraber, üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortası burada da ikili bir ayırım yapmıştır (Genel Şartlar m. 4). Buna göre :

Eğer rizikonun hususi şartlar içindeki tarifi sigorta ettiren tarafından sigorta sözleşmesine konulması lazım gelen (ve alınmışsa teklifnamede mevcut) hususları hakikate aykırı veya eksik cevaplandırmış yahut cevapsız bırakmış olduğu takdirde;

Bu işlemlerin yapılmasında, sigorta ettirenin kasdi veya ağır kusuru bulunması halinde sigortacı mes'uliyetten kurtulur. Yani, artık diğer şartlar tamamıyla gerçekleşmiş olsa dahi sigorta himayesi söz konusu olmaz. Diğer bir deyişle, akit sırasında beyan mükellefiyetinin gereği gibi yerine getirilmemesi gerçekte sigorta himayesi kapsamı içerisinde bulunması gereken talepleri, himaye kapsamı dışına çıkarmaktadır.

Bu işlemlerin yapılmasında sigorta ettirenin kasdi veya ağır kusuru yoksa; sigortacı rizikonun ağırlığı ile mütenasip prim farkını almak suretiyle sigorta poliçesini yürürlükte tutmak veya feshetmek şıklarından birini seçer. Fesih şikkini seçtiği takdirde keyfiyeti, beyan mükellefiyetine aykırı davranıldığı öğrenildiği tarihten itibaren bir ay içinde sigortalıya ihtar eder. Sigorta himayesi de fesih ihbarının sigortalıya tebliğ edildiği tarihten itibaren 15 gün sonra öğleyin saat 12.00'de sona erer. Eğer bundan sonra, işlemiyecek sigorta süresine ilişkin prim tahsil edilmişse bunlar iade olunur.

bb — Akitten Sonra

Sigortalının rizikonun hakiki durumunu sigortacıya doğru olarak bildirmiş olmasıyla kendisine düşen beyan yükümlülüğü sona ermemekte bu yükümlülük aktin yapılmasından sonra da devam etmektedir (Genel Şartlar m. 4/B).

Sigortalı rizikoya ilişkin hususlarda aktin yapılmasından sonra meydana gelecek her türlü değişikliği, eğer değişiklik kendisi tarafından yapılmış ise, 8 gün içinde, kendi iradesi dışında vukuu bulmuşsa keyfiyeti öğrenir öğrenmez sigortacıya ihbarla yükümlüdür.

Bununla beraber değişikliklerin rizikoyu ağırlaştırıcı mahiyette olması halinde sigortacı keyfiyetten haberdar olur olmaz 8 gün içinde feshi ihbar ederek sigortalıya sigorta himayesi temin etme yükümlülüğünden kurtulabilir. Bu halde sigorta himayesi fesih ihbarının tebliğinden itibaren 15 gün sonra saat 12.00 de sona erer. Ancak sigortalının feshi ihbar etmeyip rizikonun ağırlaşmasını karşılayacak munzam bir prim almak suretiyle sigorta himayesinin devamını kabul etmesi de imkan dahilindedir (Genel Şartlar m. 4/B).

Rizikoya ilişkin değişikliklerin hafifletici mahiyette olması halinde ise, bu, primin indirilmesini gerektirir mahiyette ise, bu yeni vazifenin gerçekleşmesinden itibaren prim farkı sigortalıya geri verilir.

Beyan yükümlülüğünün gerek akit sırasında ve gerek akitten sonra ihlâlinde kullanılma imkanı olan fesih haklarının mutlaka genel şartlardaki süre içerisinde kullanılması gerekir. Aksi halde fesih hakları sakıt olur (Genel Şartlar m. 4/B).

Munzam prim ödenmesinde uyuşulmadığı takdirde, fesih hakkının sigortalı tarafından da kullanılması mümkündür. Bu durumda sigorta himayesinin kapsamı fesih ihbarı ile sona erer ve sigorta süresinin işlemeyecek kısmına ait olan prim iade olunur.

Hakikate aykırı beyan veya rizikoyu ağırlaştırıcı mahiyetteki değişikliklerin bildirilmediğini, sigortacı hasarın gerçekleşmesinden sigorta ettirenin kasdi veya ağır kusuru varsa artık sigorta himayesi söz konusu olmaz ve sigortacı da tazminatı ödemez. Aksi takdirde, yani bu yükümlülüğün yerine getirilmemesinde sigorta ettirenin kasdi veya ağır kusuru yoksa, sigortacıdan alınan primle, gerçekte alınması gereken prim arasındaki nisbet dairesinde tazminattan indirim yapılır (Genel Şartlar m. 4/B).

b — Kendisinden Doğan Mes'uliyet Sigortalanan Şey veya Teşebbüsün El Değiştirme

Sigortalı, poliçede gösterilen bir şeyin veya teşebbüsün sadece maliki olması hasebiyle sigorta himayesine sahip olur ve daha sonra bu şey veya teşebbüs malikini değiştirirse, sigorta himayesini talep hakkı artık yeni malike ait olur. Ancak, yeni malik sigortanın varlığını öğrendikten sonra 15 gün içinde sigortanın kendisine intikalini kabul etmediğini sigortacıya yazı ile bildirmiş olursa sigorta himayesi de bu andan itibaren tamamıyla sona erer (Genel Şartlar m. 5/D).

Sigortacının da intikali kabul etmemesi mümkündür. Bu takdirde sigortacı durumu öğrenmesinden itibaren 15 gün içinde sözleşmeyi fesih edebilir (Genel Şartlar m. 5/II). Bu takdirde sigortacının tanınmış olduğu sigorta himayesi, fesih ihbarının postaya verildiği tarihten itibaren bir ay sonra öğleyin saat 12.00 de sona erer ve işlemeyen günlere ait prim yeni malike iade olunur (Genel Şartlar m. 5/II).

Bununla beraber, eğer sigorta himayesi sigortalıya sadece bir şey veya teşebbüsün maliki sıfatıyla değil de muhtelif sıfatlar ile

tanınmış ise, sigorta himayesi tanınan bu sıfat veya sıfatlardan bir veya bir kaçının zail olması ile sigorta himayesi sona ermez. Ancak prim devam eden rizikolara göre ayarlanır.

III — SONUÇ

Netice itibariyle, üçüncü şahıslara karşı mali mes'uliyet sigortasından doğan sorumluluk bir haksız fiil sorumluluğudur. Bu nedenle haksız fiil sorumluluğunun gerekli kıldığı unsurların burada da gerçekleşmesi gerekir.

Öte yandan bu sigorta tipi sosyal hayatın gelişimi ve çeşitliliği içerisinde oldukça ihtiyaç duyulan fonksiyonlar görebilir. Gerçekten özellikle tıp, inşaat, mimarlık (53), noterlik (54) ve hukuk alanlarında, meslek adamlarının hatalarından doğan tazminat davalarında, mesleki sorumluluk sigortası olarak (55), yüksek tazminat taleplerine karşı onları koruyabilir.

-
- (53) Alman hukukunda mimarlar, inşaat mühendisleri ve danışma mühendislerinin mesleki hatalarından doğabilecek sorumluluklarını karşılamaya yönelik özel sigorta belirlenmeleri kabul edilmiştir (Besondere Bedingungen und Risikobeschreibungen für die Berufshaftpflichtversicherung von Architekten, Bauingenieuren und Beratenden Ingenieuren). Meslek adamları bu sigortayı yaptırmak zorunda değildir. Bu sigorta ile, bizde olduğu gibi şahıs, eşya ve malvarlığı zararları karşılanmaktadır. Geniş bilgi için bk., Pröls/Martin, 1265 vd.
- (54) Alman hukukunda noterlerin hatalarından kaynaklanabilecek mali mes'uliyetleri sigorta ile karşılanmıştır. bk., HaftpflichtVersPflcht der Notera (§§ 19a, 67 II Nr. 3 BNotO von 24.2.1961 "BGBl. I S. 98", sonuncu olarak 29.1.1991 tarihli kanunla değiştirildi. bk., BGBl. I S. 150).
- (55) İsviçre hukukunda mali mes'uliyet sigortası olarak değişik görünümleri mevcuttur. Bu çerçevede doktorlar, veteriner hekimler, eczacılar, İtiryatçılar, öğretmenler, mimarlar, noterler ve avukatlar mesleki faaliyetlerinin icrasından kaynaklanan mes'uliyete karşı sigortalanabileceklerdir. bk., Koenig, 420, 421.

KAYNAKLAR

- Akyol, S., Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, İstanbul 1976.
- Atabek, R., Sigorta Hukuku, İstanbul 1950.
- Baltacı, M., Teori ve Uygulama Açısından Mes'uliyet Sigortaları, İstanbul 1977, Ankara 1977, III. Sigorta Seminer, Tartışmalar, s. 60.
- Başer, H., Teori ve Uygulama Açısından Mes'uliyet Sigortaları, İstanbul 1977, Ankara 1977, Tartışmalar, s. 61.
- Bozer, A., Sigorta Hukuku, Ankara 1981.
- Brühlmann, W., (Çev. Kalpsüz, Turgut), Türkiye'de Motorlu Nakil Vasıtaları İçin Mecburi Mali Mes'uliyet Sigortası, Ankara 1957.
- Damcı, A., Teori ve Uygulama Açısından Mes'uliyet Sigortaları, İstanbul, Ankara 1977, Tartışmalar, s. 54.
- Çalı, M., Haksız Fiilden Doğan Tazminat, Ankara 1968.
- Guhl, T., Das Schweizerische Obligationenrecht, 5. Aufl., Zürich 1956.
- Gün, A. E., Sigorta Hukuku (Droit Des Assurances), Ankara 1947.
- Karayalçın, Y., Mes'uliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960.
- Kender, R., Türkiye'de Hususî Sigorta Hukuku, İstanbul 1985.
- Kender, R., Mes'uliyet Sigortasının Mahiyet ve Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mes'uliyet Sigortaları, İstanbul, Ankara 1977, III. Sigorta Semineri, s. 1 vd.
- Koenig, (Çev. Edgü, Ekrem), Sigortalar Hukuku, Ankara 1966.
- Koenig, W., Schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1951.
- Özsunay, E., Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk; "Yapımcının Sorumluluğu" (Amerikan ve Alman Çözümleri ile Strasbourg Sözleşmesi ve AET, "Yönerge Önerisi"nin Işığında Türk Hukukunun Yönlendirilmesine İlişkin Öneriler), Batıder, 1979, C. X, S. 1, s. 97-158.
- Prölls, J. / Martin, A., Versicherungsvertragsgesetz, München 1992.
- Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, İstanbul 1985.
- Tandoğan, H., Üçüncü Şahsın Zararlarının Tazmini, Ankara 1969.
- Tandoğan, H., Mes'uliyet Hukuku, Ankara 1981.
- Von Tuhr, (Edege Çevirisi), Borçlar Hukuku I, İstanbul 1952.